

***Transgresje w edukacji.* Pod redakcją naukową Wiktora Żłobickiego. T. 1.
Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2014, 304 s.,
ISBN 978-83-7850-753-6**

Jednym z nurtów współczesnej psychologii jest transgresjonizm, którego główne założenie stanowi teza o działaniach transgresyjnych lub transgresji właściwych naturze ludzkiej. Termin „transgresja” w psychologii oznacza działania, które polegają na tym, że człowiek – najczęściej świadomie i intencjonalnie – przekracza dotychczasowe granice swoich możliwości i osiągnąć po to, aby zdobyć nowe wartości. Inaczej mówiąc: są to czyny – wyczyny wartościotwórcze, pozwalające przekształcić świat i własne „ja”, będące źródłem kultury oraz cywilizacji. Mogą to być akty konstruktywne i destruktywne – mogą pomnażać dobro, ale również zwiększać rozmiary zła¹.

Wiedzę o transgresji można zastosować także w edukacji. Zgodnie z założeniami transgresjonizmu, ważnym celem nauczania staje się kształcenie sprawców, zdolnych do rozwiązywania problemów transgresyjnych, twórczych i ekspansywnych. Strategicznym celem kształcenia transgresyjnego jest stymulowanie wielostronnego rozwoju osobowości regulującej działalność człowieka, a przede wszystkim – działania transgresyjne, czyli transgresje twórcze i ekspansywne, przekraczające dotychczasowe granice osiągnięć jednostki. Dzięki temu rodzajowi kształcenia człowiek

¹ Podaję za: J. Koziński: *Transgresjonizm*. W: *Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku*. Red. T. Pilch. Warszawa: Wydawnictwo Akademickie „Żak”, 2007, s. 780.

staje się sprawcą nie tylko zdolnym do przystosowania się do zastanego świata, lecz także umiejącym go zmieniać².

Recenzowana praca zbiorowa *Transgresje w edukacji* pod redakcją naukową Wiktora Żłobickiego z Uniwersytetu Wrocławskiego prezentuje interesujący przegląd stanowisk reprezentantów nauk pedagogicznych, którzy podjęli próbę opisanie różnych obszarów edukacji w kontekście transgresji. Jak przytacza we Wstępie redaktor naukowy opracowania, transgresji „rozumianej jako przekraczanie granic, progów materialnych, społecznych lub symbolicznych, prowadzące do zmian o charakterze pozytywnym lub negatywnym dla jednostki i/lub społeczeństwa” (s. 9).

Recenzowana książka składa się z czterech części, w których teksty zostały podporządkowane określonej tematyce. W pierwszej części przedstawiono pojęcie transgresji w edukacji i otoczeniu społecznym; w drugiej podjęto tematykę transgresji w perspektywie pedeutologicznej; trzecia część zawiera teksty, w których pojęcie transgresji ujęto z perspektywy edukacji wczesnoszkolnej; czwarta część, zarazem ostatnia, prezentuje artykuły o transgresyjnym wymiarze specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży.

Pierwszą część pracy otwiera tekst Bogusława Śliwerskiego pt. *Pedagogika na progu innych nauk społecznych, czyli o potrzebie powrotu do hybrydowych dyscyplin naukowych*. Autor przedstawia niuansy rywalizacji o wyższy status naukowy i dominację ekspercką w społeczeństwie pomiędzy psychologią pedagogiczną a pedagogiką psychologiczną. W zakończeniu opracowania stanowczo przekonuje, iż „maksymalizowanie jakości specjalistycznych badań w każdej dyscyplinie naukowej nie wyklucza przecież w żadnej mierze jednoczesnego integrowania ich wyników czy podejmowania wspólnych wysiłków w grupach o jednorodnych przedmiotach badań” (s. 28–29). Autorem kolejnego artykułu jest redaktor naukowy opracowania. Wiktor Żłobicki interesująco przedstawia okoliczności, jakie towarzyszą przechodzeniu młodych ludzi z systemu edukacji akademickiej na rynek pracy. Okres ten określa mianem transycji, czyli czasu pomiędzy zakończeniem danego szczebla edukacyjnego a pozyskaniem zatrudnienia przez absolwentów. Kolejny tekst – Ewy Sokołowskiej *Transgresyjne konteksty edukacji osób starszych* – przedstawia transgresyjne konteksty edukacji osób starszych. Jego autorka słusznie zauważa, że „nie jest łatwo nadążać za zmieniającą się rzeczywistością. Dlatego warto stale się uczyć i koegzystować z innymi osobami, aby nie zostać wykluczonym z życia społecznego” (s. 44). Przedmiotem rozważań w następnych dwóch artykułach są dzieci i młodzież szkolna. Małgorzata Brodacka ujawnia kompetencje społeczne młodzieży i jej aktywność na portalach społecznościowych. Z kolei Renata Michalak przedstawia doświadczenia adapta-

² Ibidem, s. 781–782.

cyjne czwartoklasistów w kontekście kształtowania zaufania społecznego. Kolejny tekst (Agnieszki Jankowskiej *Zaufanie rodziców do szkoły. Wybrane konteksty i kontrowersje*) podejmuje istotną problematykę, jaką jest zaufanie rodziców do szkoły. Autorka tego artykułu postawiła wiele interesujących pytań i starała się udzielić na nie odpowiedzi na podstawie wyników badań własnych. Między innymi zastanawiała się, czy zaufanie rodziców do nauczycieli, dyrekcji, pracowników administracji i obsługi szkolnej maleje czy rośnie w miarę pokonywania przez dziecko kolejnych etapów edukacyjnych (s. 74). Pierwszą część pracy zamyka tekst prezentujący przykłady barier w edukacji dzieci i młodzieży ze środowisk wiejskich (autorka: Justyna Miko-Giedyk).

W drugiej części opracowania znalazło się pięć artykułów, które w centrum swoich rozważań stawiają postać nauczyciela. Joanna Malinowska, autorka pierwszego z tekstów, podejmuje próbę nakreślenia kompetencji przyszłych nauczycieli w czasie pomiędzy zakończeniem edukacji akademickiej a podjęciem pierwszej pracy. Słusznie przekonuje o konieczności wiązania wiedzy teoretycznej z możliwością jej stosowania we własnej pracy jeszcze w okresie studiów. W kolejnym tekście szczegółowo przedstawiono zasady obowiązującego systemu awansu zawodowego nauczycieli i ocenę tego systemu przez badanych nauczycieli (autorka: Ewa Musioł). Tematykę kształtowania się tożsamości zawodowej na przykładzie współczesnych nauczycieli poruszył w swoim artykule *Momenty transgresyjne w biografii a kształtowanie się tożsamości zawodowej współczesnych nauczycieli* Michał Tomczak. Zdaniem tego autora, prezentowane wyniki badań dowodzą, że „nauczycielskie biografie są pełne momentów transgresyjnych. Momenty te są [...] niezwykle istotne, stanowiąc kontekst, punkt odniesienia czy tło w procesie kształtowania się poczucia tożsamości zawodowej” (s. 130). Opierając się na włoskich doświadczeniach w integracji, Antoni Michno opisuje proces profesjonalizacji zawodu nauczyciela wspomagającego – surdopedagoga. Drugą część zamykają rozważania Rafała Majznera (*Samoocena nauczycieli wczesnej edukacji w zakresie kompetencji muzycznych. Doniesienie z badań*), który na podstawie badań własnych przedstawia samoocenę nauczycieli wczesnej edukacji w zakresie kompetencji muzycznych. Autor słusznie zwraca uwagę na istotne problemy w edukacji przyszłych nauczycieli wychowania wczesnoszkolnego, którzy – zdaniem Majznera – „w większości nie są przygotowani do prowadzenia zajęć muzycznych, a tym bardziej integrowania ich z innymi obszarami edukacyjnymi” (s. 146).

Trzecia część opracowania, podobnie jak poprzednia, zawiera pięć artykułów. W zamieszczonych tutaj tekstach została podjęta tematyka transgresji w edukacji wczesnoszkolnej. Pierwsze trzy podejmują (ogólnie), jakże obecnie istotną i szeroko dyskutowaną w różnych środowiskach, problematykę dojrzałości szkolnej dziecka rozpoczynają-

cego naukę w wieku 6 lat. Szkic transgresyjnego wymiaru aktywności poznawczej dziecka rozpoczynającego naukę w szkole prezentuje tekst Ewy Kochanowskiej. Natomiast dojrzałość szkolną w kontekście wieloaspektowego przekraczania progów edukacyjnych przez dziecko analizuje w swoim artykule Barbara Górecka-Mostowicz. Z kolei Joanna Skibska przedstawia założenia i rozwiązania związane z realizacją obowiązku szkolnego dzieci sześciolletnich, co stanowi bardzo dobre uzupełnienie wcześniej prezentowanych wywodów. Problemy indywidualizacji nauczania w przestrzeni klasy szkolnej w percepcji nauczycieli wczesnej edukacji analizuje Monika Jurewicz. Autorka tekstu *Problemy indywidualizacji nauczania w przestrzeni klasy szkolnej w percepcji nauczycieli wczesnej edukacji* słusznie twierdzi, iż „nauczanie uwzględniające zróżnicowane potrzeby i zdolności uczniów w chwili obecnej jest nie tyle przejawem dobrej praktyki, ile koniecznością” (s. 193), i – opierając się na wynikach badań własnych – przedstawia opinię samych nauczycieli o tym, jak są oni przygotowani do zindywidualizowanej pracy z uczniem. Justyna Truskołaska, autorka ostatniego w trzeciej części tekstu – *Program „Drawing Children into Reading” – transgresje w edukacji początkowej* – prezentuje mało znany w polskiej edukacji początkowej program *Drawing Children into Reading* autorstwa Wendy Anderson Halperin – amerykańskiej pisarki, a także ilustratorki książek dla dzieci i młodzieży. Pisze, na czym polega nowatorstwo programu. Jednocześnie w konkluzji tekstu zastanawia się, „czy omawiany program jest rzeczywiście nowością w pracy pedagoga edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej” (s. 214), czy nie jest podobny do innych metod/programów już wcześniej upowszechnionych.

Ostatnia, czwarta część recenzowanego opracowania zawiera siedem artykułów, których tematyka została ulokowana wokół specjalnych potrzeb edukacyjnych dzieci i młodzieży. Prezentowane zagadnienia stanowią zbiór cennej wiedzy, wskazówek do działań dla grona nauczycieli i wychowawców, którzy podejmują pracę z uczniami o specjalnych/specyficznych potrzebach edukacyjnych.

Część czwartą otwiera tekst Barbary Pieronkiewicz o koncepcji nauczania transgresyjnego jako odpowiedzi na specjalne potrzeby edukacyjne współczesnej młodzieży. W interesujący sposób przedstawiono tu refleksje dydaktyczne na podstawie wybranych przykładów. Anna Witek i Izabela Maria Łukasik w swoim artykule przekonują o potrzebie rozwijania wybranych kompetencji uczniów ze specyficznymi trudnościami w uczeniu się. Kolejny tekst – Agnieszki Pawluk-Skrzypek – ukazuje potrzebę rozwijania kompetencji dydaktycznych nauczycieli języka angielskiego wobec uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi. Autorki artykułu *Gotowość nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej do pracy z dzieckiem przewlekle chorym* – Teresa Lewandowska-Kidoń i Anna Wi-

tek – na podstawie przeprowadzonych badań przedstawiają gotowość nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej do pracy z dzieckiem przewlekle chorym. W artykule podkreślają, że „coraz więcej dzieci z chorobami przewlekłymi realizuje obowiązek szkolny w szkołach ogólnodostępnych. Dzieci te potrzebują jednak wsparcia, gdyż wypełnianie przez nie zadań dotyczących nauki szkolnej utrudniają problemy związane z chorobą” (s. 254). Uczeń zdolny stał się tematem rozważań w pozostałych trzech artykułach tej części. Stanislav Strelec i Lenka Frimlova za cel swojego tekstu stawiają rozpoznanie przyczyn barier edukacyjnych uczniów zdolnych oraz zarysowanie metod wychowawczych służących pokonywaniu tych barier. Autorzy na podstawie literatury naukowej z zakresu pedagogiki i psychologii, zarówno krajowej (czeskiej), jak i zagranicznej, przygotowali szereg cennych wskazówek przede wszystkim dla rodziców, ale i dla nauczycieli uczniów zdolnych. Jan Stava przedstawia strategie usuwania barier w kształceniu uczniów zdolnych na przykładzie szkolnictwa czeskiego. Część czwartą zamyka tekst Marzeny Możdżyńskiej, która podnosi temat szans i sukcesów edukacyjnych dzieci zdolnych w rodzinach dotkniętych ubóstwem.

Recenzowana praca zbiorowa ukazuje interesujące poznawczo i empirycznie przykłady zjawiska transgresji w szeroko rozumianej edukacji. Książka stanowi znakomitą inspirację do podjęcia dalszych badań naukowych związanych z edukacją, skłania do refleksji i dyskusji, zarówno przedstawicieli nauk pedagogicznych, nauczycieli akademickich, jak i aktywnych zawodowo i przyszłych nauczycieli (studentów kierunków pedagogicznych). Na szczególną uwagę czytelnika zasługują opracowania, w których autorzy na podstawie prowadzonych badań własnych formułują istotne wskazówki służące podjęciu praktycznych działań w edukacji. Myślę, że zaprezentowane w recenzowanej publikacji badania (ich wielostronność i aktualność), wyznaczony kierunek i tematyka znajdą godnych kontynuatorów, a przedstawione wyniki będą podstawą formułowania wniosków, a nade wszystko podejmowania konkretnych rozwiązań służących usprawnianiu rzeczywistości, w której dorasta młode pokolenie. Ponadto kompozycja prezentowanych treści, nowoczesny przekaz i język narracji wzbogacone zostały interesującą i estetyczną stroną graficzną.

Z pewnością dokładna lektura książki może budzić – u niektórych osób – uczucie niedosytu, spowodowane brakiem omówienia pewnych tematów, których nie uwzględnili autorzy. Nie stanowi to jednak żadnego istotnego uchybienia. Po pierwsze, jak argumentuje we *Wstępie* redaktor naukowy opracowania – „w jednej pozycji nie sposób ukazać wszystkich problemów związanych z transgresyjnym charakterem edukacji, [...] a przedstawione teksty są jedynie próbą ukazania złożoności tematu przewodniego publikacji” (s. 10). Po drugie, w ręce czytelnika tra-

fił już drugi tom opracowania³, w którym odkryte przez kolejnych badaczy nowe pola refleksji z pewnością chociaż w pewnej części zaspokoją ciekawość naukową (poznawczą) szerokiego grona odbiorców – badaczy i praktyków edukacyjnych.

³ *Transgresje w edukacji*. Red. R. Włodarczyk, I. Paszenda. T. 2. Kraków: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, 2014, 298 s.

Agata Rzymelka-Frąckiewicz